

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐỖ KIM DUNG

**TRUYỀN THUYẾT VỀ VUA VÀ TƯỚNG LĨNH
NHÀ TRẦN TRONG CUỘC KHÁNG CHIẾN
CHỐNG NGUYÊN - MÔNG Ở QUẢNG NINH**

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐỖ KIM DUNG

**TRUYỀN THUYẾT VỀ VUA VÀ TƯỚNG LÍNH
NHÀ TRẦN TRONG CUỘC KHÁNG CHIẾN
CHỐNG NGUYÊN - MÔNG Ở QUẢNG NINH**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 60.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Thị Huệ

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đề tài: *Truyền thuyết về vua và tướng lĩnh nhà Trần trong cuộc kháng chiến chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh* là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các tài liệu sử dụng tham khảo đều được trích nguồn đầy đủ và chính xác.

Quảng Ninh, tháng 5 năm 2017

Tác giả luận văn

Đỗ Kim Dung

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin được gửi lời cảm ơn chân thành và lòng biết ơn sâu sắc đến PGS.TS Nguyễn Thị Huế, người thầy đã tận tâm hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô trong Khoa Ngữ văn, Đại học Khoa học, các thành viên của Thư viện tỉnh Quảng Ninh, Hội Văn nghệ dân gian tỉnh Quảng Ninh và những bạn bè, đồng nghiệp, người thân đã giúp đỡ và tạo mọi điều kiện thuận lợi cho tôi trong quá trình thực hiện luận văn này.

Quảng Ninh, ngày.....tháng.....năm 2017

Người viết luận văn

Đỗ Kim Dung

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT	v
DANH MỤC BẢNG	vi
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	3
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu.....	4
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	5
5. Phạm vi nghiên cứu.....	6
6. Cấu trúc luận văn	6
7. Những đóng góp của luận văn	6
Chương 1. QUẢNG NINH VỚI CUỘC KHÁNG CHIẾN CHỐNG XÂM LƯỢC NGUYÊN - MÔNG	7
1.1. Vài nét về điều kiện địa lý, lịch sử, xã hội tỉnh Quảng Ninh.....	7
1.1.1 Vị trí địa lý tỉnh Quảng Ninh	7
1.1.2. Vài nét về kinh tế, lịch sử, văn hóa Quảng Ninh	7
1.2. Vài nét về cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông thế kỉ XIII của quân dân nhà Trần.....	12
1.2.1. Cuộc kháng chiến lần thứ nhất.....	12
1.2.2. Cuộc kháng chiến lần thứ hai.....	13
1.2.3. Cuộc kháng chiến lần thứ ba.....	16
1.3. Quảng Ninh với cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông thế kỉ XIII.....	17
Tiểu kết chương 1.....	24
Chương 2. TRUYỀN THUYẾT VÀ HỆ THỐNG TRUYỀN THUYẾT CHỐNG XÂM LƯỢC NGUYÊN - MÔNG Ở QUẢNG NINH	25
2.1. Khái niệm truyền thuyết và việc phân loại truyền thuyết	25

2.1.1. Khái niệm truyền thuyết.....	25
2.1.2. Phân loại truyền thuyết.....	26
2.1.3. Đặc điểm nghệ thuật của truyền thuyết.....	27
2.1.4. Đặc điểm tư tưởng - thẩm mỹ của truyền thuyết	28
2.1.5. Nhân vật truyền thuyết	28
2.2. Hệ thống truyền thuyết chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh	29
2.2.1. Phân loại truyền thuyết chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh	30
2.2.2. Nội dung của truyền thuyết chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh.....	32
2.2.3. Vài nét về nghệ thuật của truyền thuyết chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh....	50
Tiểu kết chương 2.....	54
Chương 3. VUA VÀ TƯỚNG LĨNH NHÀ TRẦN TRONG TRUYỀN THUYẾT CHỐNG NGUYÊN - MÔNG Ở QUẢNG NINH.....	55
3.1. Truyền thuyết về vua Trần Nhân Tông	55
3.1.1. Thân thế, sự nghiệp của Trần Nhân Tông.....	55
3.1.2. Truyền thuyết về vua Trần Nhân Tông và con người Trần Nhân Tông qua truyền thuyết.....	56
3.1.3. Kết cấu cốt truyện và nghệ thuật xây dựng nhân vật	63
3.2. Truyền thuyết về Hưng Đạo Vương Trần Quốc Tuấn	67
3.2.1. Thân thế sự nghiệp của Hưng Đạo vương Trần Quốc Tuấn.....	67
3.2.2. Truyền thuyết về Hưng Đạo Vương Trần Quốc Tuấn và con người Hưng Đạo Vương Trần Quốc Tuấn qua truyền thuyết	68
3.2.3. Kết cấu cốt truyện và nghệ thuật xây dựng nhân vật	74
3.3. Truyền thuyết về Trần Quốc Tảng.....	79
3.3.1. Thân thế sự nghiệp của Trần Quốc Tảng	79
3.3.2. Truyền thuyết về Trần Quốc Tảng và con người Trần Quốc Tảng qua truyền thuyết.....	80
3.3.3. Kết cấu cốt truyện và nghệ thuật xây dựng nhân vật	88
Tiểu kết chương 3.....	94
KẾT LUẬN	95
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Chữ viết đầy đủ
H	: Hà Nội
Nxb	: Nhà xuất bản
PGS.TS	: Phó giáo sư - tiến sĩ
TP	: Thành phố
Ths	: Thạc sĩ

DANH MỤC BẢNG

Bảng 2.1. Phân loại truyền thuyết chống Nguyên Mông ở Quảng Ninh	31
Bảng 3.1. Truyền thuyết về vua Trần Nhân Tông	56
Bảng 3.2. Truyền thuyết về Hưng Đạo Vương Trần Quốc Tuấn	68
Bảng 3.3. Truyền thuyết về Trần Quốc Tảng	80

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Dân tộc Việt Nam là một dân tộc có lịch sử được dựng trên đầu ngọn giáo. Có thể nói đó là lịch sử của những cuộc chiến bảo vệ và giữ gìn độc lập dân tộc. Điều đó đã mang lại một đặc trưng nổi bật của dân tộc ta: một dân tộc anh dũng, đoàn kết, giàu ý chí đấu tranh chống kẻ thù. Dân tộc ấy đã sinh ra biết bao nhiêu thế hệ những người anh hùng chống giặc ngoại xâm bảo vệ độc lập dân tộc. Đó là Hai Bà Trưng, Bà Triệu, Ngô Quyền, Trần Hưng Đạo, Lê Lợi... Để ghi nhớ công ơn của họ, nhân dân ta đã tạo nên những truyền thuyết. Từ quan niệm "sinh vi tướng, tử vi thần", nhân dân đã thờ phụng họ trước khi nhà nước phong kiến phong thần cho họ và hàng năm tổ chức lễ hội để ôn lại truyền thống. Chính điều đó đã làm cho hình tượng người anh hùng luôn tỏa sáng và sống mãi trong tâm thức nhiều thế hệ, đồng thời góp phần bảo lưu, gìn giữ và phát triển vẻ đẹp của vốn văn hóa truyền thống của dân tộc.

Trong lịch sử dân tộc ta, cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông thế kỉ XIII của quân và dân nhà Trần là một trang vừa khốc liệt vừa rất đổi hào hùng. Nó tiêu biểu cho tinh thần đoàn kết dân tộc, cho sức mạnh cũng như ý chí kiên cường của một dân tộc tuy nhỏ bé nhưng anh hùng. Chưa bao giờ người ta thấy một dân tộc nhỏ bé như Việt Nam lại từng ba lần đánh thắng một cách giòn giã một kẻ thù sừng sỏ nhất của thế giới thời bấy giờ là giặc Nguyên - Mông. Thời đại ấy đã lưu tên những con người ưu tú vào lịch sử dân tộc và trong lòng nhân dân.

Hệ thống truyền thuyết lịch sử về cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông có một số lượng lớn trải dài từ Lạng Sơn, Hải Phòng, Quảng Ninh, Hải Dương vào đến Thái Bình, Nam Định... Đặc biệt ở khu vực Quảng Ninh ngày nay - nơi diễn ra trận đại thắng Bạch Đằng (1288), đập tan ý đồ xâm lược Đại Việt của tập đoàn phong kiến Mông Cổ - những truyền thuyết xoay quanh cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông còn lưu truyền đến ngày nay có một số giá trị nổi bật. Trong hệ thống truyền thuyết chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh phải kể đến những truyền thuyết về các vị vua và tướng lĩnh nhà Trần. Đó là các truyền thuyết về Trần Nhân Tông, Trần Hưng Đạo, Trần Quốc Tảng.

Trần Nhân Tông là vị vua sáng của lịch sử Việt Nam. Ông là vị vua kế vị thứ ba của triều Trần, từ 1279 đến 1293. Làm vua trong thời gian có hai cuộc kháng chiến chống Nguyên - Mông lần hai (1285) và lần ba (1288), nhà vua anh minh biết trọng dụng hiền tài đã cùng toàn dân tộc làm thành ngọn sóng khổng lồ nhấn chìm bè lũ cướp nước và bán nước, tạo thiên anh hùng ca, hào khí Đông A mà lịch sử và nhân loại đời đời ghi nhớ. Khi đất nước thái bình, nhà vua lại xuất gia lên Yên Tử tu hành, vượt qua mọi sự quyến rũ của giàu sang nhưng lụa, của tình cảm cha - con, quân - thần đầy lưu luyến với mục đích củng cố, duy trì triều đại và ngăn ngừa mối lo nước ngoài xâm phạm.

Nhân vật thứ hai cần nhắc tới là thiên tài quân sự lỗi lạc, anh hùng dân tộc Trần Quốc Tuấn. Có thể coi ông chính là linh hồn của một trong những cuộc kháng chiến vĩ đại nhất trong lịch sử dân tộc. Từ Bắc chí Nam, đâu đâu nhân dân ta cũng kể chuyện Đức Thánh Trần và đền thờ của Người cũng ở khắp mọi nơi.

Góp phần vào chiến thắng còn là một tập thể trong đó có những người con của Trần Quốc Tuấn. Trong số đó, Trần Quốc Tảng - người con trai thứ ba của Hưng Đạo Vương - là một dũng tướng tài ba, đã có nhiều công lớn trong chiến thắng của dân tộc với giặc Nguyên - Mông. Chiến công của ông đặc biệt gắn bó chặt chẽ với vùng Đông Bắc của Tổ Quốc và nhân dân nơi đây đã tôn vinh ông là Thánh Tảng, lập đền thờ và hàng năm tổ chức lễ hội để tưởng niệm công đức của vị anh hùng.

Bên cạnh đó, cơ cấu xã hội của Việt Nam cổ truyền là nhà - làng - nước đã kéo theo vai trò của địa phương, dòng họ trong chiến tranh giữ nước. Do đó, truyền thuyết địa phương có vai trò quan trọng không thể phủ nhận. Tính đến nay số lượng công trình nghiên cứu, sưu tầm truyền thuyết đã có khá nhiều song mảng truyền thuyết địa phương còn ít được quan tâm. Trong tình hình chung ấy, truyền thuyết về cuộc kháng chiến chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh cho đến nay vẫn chưa có nhà nghiên cứu nào có công trình khảo cứu một cách hệ thống.

Vì những lẽ đó, chúng tôi chọn đề tài ***Truyền thuyết về vua và tướng lĩnh nhà Trần trong cuộc kháng chiến chống Nguyên - Mông ở Quảng Ninh*** để nghiên cứu với hi vọng có thể đưa thêm một minh chứng sinh động cho truyền thống hào hùng hơn bốn nghìn năm dựng nước và giữ nước của dân tộc ta. Đối với